

A só útvonalról

A só ma étellemezésünk fontos része. A marketekben, boltokban finomított, jódozott, őrölt és tisztított, csomagolt formában vásárolható élelmiszer adalék. Kevesen gondolkodnak el arról, hogyan kerül asztalunkra, ételünkbe és még kevesebbeknek van személyes kötődésük hozzá. Én egyikük vagyok az utóbbiaknak. Megosztanám az olvasóval okát.

Gyermekkoromban édesapám sokat mesélt a sóbányáról, bányászatról.

Édesapám 1925-ben született és kortársaival együtt a második világháborút követően hadifogságba hurcolták Vámosatyából. A Branjszki tartó menet egyik állomása volt Aknaszlatina. A sóbányában hónapokig dolgoztak embertelen körülmények között, majd tovább folytatták a gyalogos menetelést. Hazaérkezve betegen, bánatosan mesélt emlékeiről.

A só, sóbányászat ezért mindig érdekelt.

Édesapámat halála után visszatevettük szülőföldre és ekkor ott a falusi turizmus fejlesztésére intézkedéseket kezdeményeztem, tettem (olvasható a vamosatya.uw.hu oldalon). Az internetre kerülés után a hazai látogatók mellett ukrán, román területről jelentkeztek érdeklődők és keresték a kapcsolatot, kérték az együttműködésünket a só útvonal részleteinek feltárására. A munkát elkezdtük.

Életem során kirándulásaim részeként jártam a tordai, parajdi sóbányában, hoztam magammal kősót Aknaszlatináról, Parajdról és az emlékeket. Imaház, koncertterem a sóhegy belsejében. 5-10 perces utazás a mélybe, ahonnan elődeink csilléken tolták fel a kifejtett sót. A kutatás, tanulás után eszmélve észleltem, hogy apám szülőhelye, gyermekkorom helyszíne a só útvonal fontos része volt. Nem véletlen tehát II. Rákóczi Ferenc Vámosatyában a helyszínen tett látogatása. Esze Tamás a szomszéd községből a só miatt becsületének védelmére kezdett harcot a talpasaival. Élelmüket, munkájukat védték.

Vámosatya Emlékparkjának kialakításakor mindezekre figyelemmel voltunk és az ukránok már a só útvonalas kapcsolat miatt azonnal keresték a kapcsolatot. Tehát birtokukban olyan dokumentumok, körülöttünk olyan tárgyak, helyek vannak, melyek Munkács és Beregszász 1500-as évekbeli só ellátásában szerepüket igazolják, lásd Szabó József János szerkesztette Vámosatya monográfiája (46-75. oldal).

A vámszedés alapjául szolgáló fahíd feltételezett közelében épült Bűdy házban az eredeti sóbányászati helyekről általam beszerzet, gyűjtött tengeri sótömb, tordai, parajdi, aknaszlatinai kősó kristályok vannak kiállítva, emlékezve a múltra Vámosatyán.

Az internet segítségével a témára keresve az alábbi további összefüggéseket találtam.

Sóhivatal

A kitermelt erdélyi só három útvonalon szállították nyugat felé, két vízi úton a Sóvidékről a Maroson Szegedig, a máramarosi bányákból a Tiszán Tokajig és a szalacsi sóúton Szolnokig.

Az aranybulla rendelkezése szerint az ország belsejében csak Szalacson és Szegeden, valamint a határokon tarthattak fenn királyi sólerakatokat. A sóregálét (államkincstárt illető sókereskedelemből származó jövedelem) csak a 15. században iktatták törvénybe, amikor az 1492. évi 32. t. c. kihirdette, hogy minden sóbánya a király tulajdona.

A kitermelt só részben vízi utakon részben tengelyen szállították. A bányászásnál is ennek megfelelően alakították a tömböket. A "kocsisó" 9,52 kg, a "hajósó" kisebb súlyú volt és 3,06 vagy 5,56 kg-ot jelentett. Dés, Kolozs, Szék, Torda a sóbányáinak köszönhette városi rangra jutását és gyors fejlődését. A máramarosi öt koronaváros: Huszt, Visk, Hosszúmező, Máramarossziget és Técső szintén a sónak köszönhette fejlődését, mert ezekben a városokban telepedtek le a sóbányászok. A Magyar Királyság törvényeiben sok adat van arra, hogy a török és görög és még perzsa kereskedők is a Tiszán egészen Szegedig hajóztak, és nagy mennyiségben szállították el az ott vásárolt só.

Sóhivatalok a Kárpát-medencében

A Tordai sóbánya napjainkban, Kolozs megye, Románia.

A honfoglalással egykorú bizánci krónikák megemlékeztek arról, hogy az Erdélyt megszálló magyarság ellenőrzése alá vonta az erdélyi bolgár fennhatóság alatt állt sóbányákat. Kolozs, Torda, Doboka vármegyék kialakulásában is közvetlen szerepe volt a sóbányászatnak. A vármegyék székhelyeit úgy választották meg, hogy a bányák közvetlen szomszédságukba, ellenőrzésük alá eshessenek. A só szervezett kitermelésével, elosztásával függenek össze Sóvár, Sófalva, Szalacs, Szalárd helyneveink.

A magyar államalapítást követő évszázadokban, a kora középkorban már jelentős volt a sóbányászatunk. A só kisebb része a földfelszíni termelésből, a sós tavak és sóforrások lepárlásából, nagyobb része harang- vagy kamrafejtésekből került a sópiacra. A sótermelés, a sóvágás bevétele a királyi jövedelmek kb. 10%-át tette ki ebben a korszakban. Ám a 13. század végére az uralkodók a királyi sókamarákat bérbe adják, s ezzel a sókitermelés, a sószállítás és a sóvámok jövedelme bérlők kezébe jut. Ezzel a hazai sóügyek tényleges ellenőrzése évszázadokon át a mindenkori bérlők lehetőségévé vált.

Az aranybulla rendelkezésénél fogva a török hódoltságig az ország két fő-sóraktára Szolnokon és Szegeden volt.

Sóhivatalok mai emlékei

A szlovákiai Nagytárkányban, az egykori kincstári sóhivatal épületében, ahova a középkorban évszázadokon keresztül érkezett a só a Tiszán, ma kiállítás mutatja be a só fontosságát.

A kárpátaljai Tiszaújlakon az egykori Sóhivatal falán Esze Tamás-emléktábla, a következő felirattal:

„Ebben az épületben sóház volt, melyet 1703. május 24-én 7 órakor reggel 2 gyalogos csapattal és 40 lovassal ESZE TAMÁS kuruc vezér megtámadott. A 14 muskétásból és egy hadnagyból álló őrségből négyet levágtak, a többi közéjük esküdött.”

Az utóbbi években a sóháznál gyűlnek össze a győztes csata minden évfordulóján a kárpátaljai magyar és ruszin társadalmi szervezetek képviselői, a környékbeli falvak lakosai, hogy emléktáblájának megkoszorúzása után átmenjenek a Tiszán átívelő hídon a község határában álló turulmadaras Rákóczi-emlékoszlophoz.

A kárpátaljai Aknaszlatinán a település életét meghatározó sóbányászat történetét a helyi bányamúzeum mutatja be.

Só szállító utak

A "sóút" kifejezés mögött – melyet közkeletűen használunk a só szállító útvonalak megnevezésére – nincs olyan tartalom, amely a többi útvonaltól eltérő műszaki-technikai tartalmat takarna. Só szállító útvonal már a népvándorlás idején is működött, a mai Szolnoktól a mai Megyeri révig, tehát a Tiszától a Dunáig vezetett, a Máramarosi havasokból a Tiszán leúsztatott sót szekerek szállították Pest felé. A régi időkben afféle egyenes pusztai csapás lehetett, "toronyiránt", egyenes vonalvezetése ekkor alakulhatott ki. Az egykor forgalmas kereskedelmi út mellett 10-15 km-nyire egymástól voltak az útszéli csárdák, és számos út menti kereszt.

Magyarországon a só miatt sem a 18., sem pedig a 19. században nem épültek távolsági utak, de a meglévő úthálózatnak voltak olyan kedvezőtlen adottságú átkelési szakaszai, melyeken a só miatt történtek beruházások. A Duna-Tisza közti útvonal jelentősebb átkelőhelyeinek kiépítése Fortunato di Prati nevéhez fűződik, aki 1720-ban a kamara utasítására kezdte meg a szolnoki Tisza-híd, valamint a Kakat-ér és a Büdös-ér felett átvezető fahidak tanulmányozását. A közérdekű só- és hadiszállítások zökkenőmentes lebonyolítása miatt a kisebb fahidakat kőből épültekkel helyettesítette. A Kakat-ér és a Büdös-ér felett a szolnoki sóhivatal még 1715-ben fahidakat épített. A gyorsan korhadó faanyag helyett Prati mindkét hidat 1723-ban kőből építtette.

A sószállítás szekérrel tipikusan időjárás és évszak függő paraszti vállalkozás volt. Hasonlóképpen a vízi utakon (Tisza, Maros) érkező sót is kizárólag nyáron – megfelelő vízállás esetén – hozták a tutajok. Vámosatya szerepe is Munkács és Beregszász sóellátásában igazolt Büdy Mihály és fia ispánságának idejéből. A Tiszaújlkai sóházból szekerekkel szállították tovább az igazgatási vezető működési területén a fontos élelmiszert.

A sószállító útvonalokról, elosztóközpontokról és a hivatalok helyéről több kéziratos térképet őriznek az Országos Széchényi Könyvtárban. A sófuvarozás, amely a magyarországi parasztnak évszázadokon át jövedelemforrást jelentett, a vasúthálózat kiépülésével a 19. század utolsó évtizedeiben fokozatosan elveszítette jelentőségét.

Ismertebb sóhivatalok

A 18-19. századi Magyarországon a sóhivatalok a fontosabb sóelosztó és sótovábbító helyeken működtek. Ilyen volt például Tokaj, ahonnan a máramarosi sóbányákból a Tiszán tutajokon érkező só megérkezett, s innét – a sóhivatali adminisztrációt követően – szekerekkel szállították tovább. A Tisza balpartján szekerezők által használt kanyargó ”sótú” is itt lépte át a Tiszát, s tokaji sólerakat (Sóház) látta el konyhasóval a hevesi és borsodi, illetve részben az alsó-zempléni településeket. E sóforgalmazásban, sóelosztásban szerepet kapott a város és vára is. A mai Széchenyi Kollégium szomszédságában áll az egykori sóház ikerkastélya. Az északi kastély a sóhivatal volt, déli része pedig a hivatalnokok lakásaként szolgált, melyet a helytörténet kutatás tévesen Rákóczi-Dessewffy kastélynak nevez.

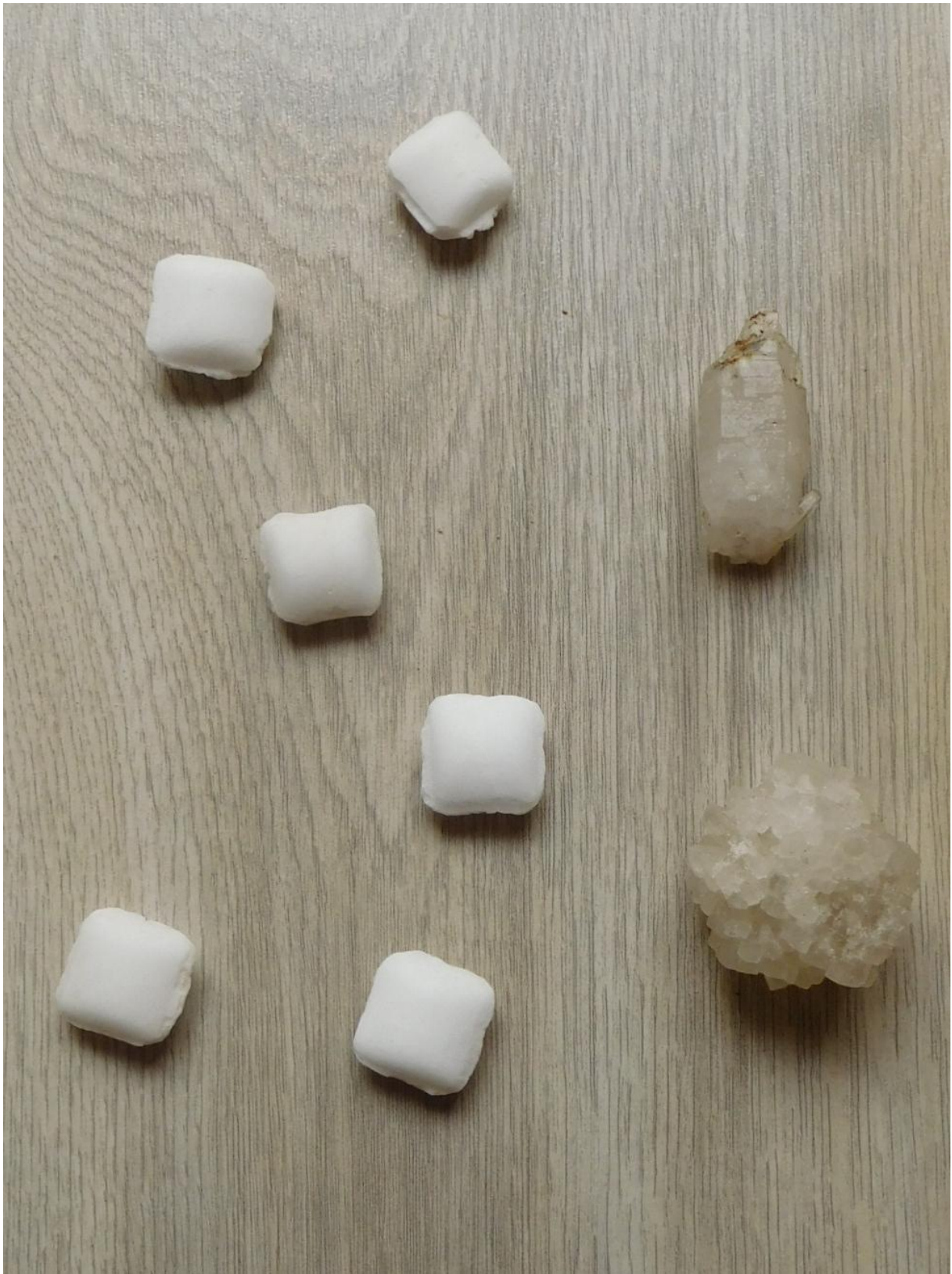
A só tutajokon szállították a Tiszán Tiszaújlakig és az 1417-ben épült sóraktárban, mai nevén sóházban raktározták el, innen szállították tovább szekerekkel az ország belseje felé.

És itt van Vámosatya szerepe és részleges jelentősége, melyet a korabeli adózási iratok igazolnak. Azaz községünk már ekkor is jelentős vámszedési hely volt, az adók befizetésével az ország fejlődéséhez hozzájárult. Az ispánnak olyan jelentős hely volt, hogy a falu szélén várat épített vagy vadászatra vagy sótárolási célra (lásd: budyvar.uw.hu).

A templom előtti fából épült hídon áthaladóknak vámot kellett fizetni. Saját kutatásaink alapján (megismerhető a Vámosatya monográfiája című Szabó József János szerkesztette kötetben) a korabeli okiratok szerint a sószállítás Munkácsra és Beregszászra a Tiszaújlakig tartó vízi út után szárazföldön innen haladt tovább az 1500-as években.

Tiszaújlak jelentős szerepet játszott a Tiszán folyó sószállításban, kamarai sóhivatallal, hajókikötővel rendelkezett. Elsősorban tiszai révéről és sókikötőjéről vált nevezetessé. Az aknaszlatinai és rónaszéki sóbányákból kitermelt só főleg tutajokon szállították a Tiszán Tiszaújlakra és az 1417-ben épült sóraktárban, mai nevén sóházban raktározták el, innen szállították tovább szekerekkel az ország belseje felé. Esze Tamás – később a kuruc sereg jobbagy származású főtisztje – rendszeresen sót szállított szekerekkel Máramarosból Debrecenbe. 1702-ben egyik útján a tiszaujlaki sóház tisztviselői megvádolták só lopással és elvették a sórakománnyal teli szekerét és kifosztották tarpai portáját. Később, amikor Rákóczi hívására kitört a szabadságharc Esze Tamás ezért bosszút állt, s 1703. május 24-én reggel a hadrakelt szegénylegényekből verbuvált két gyalogoscsapattal és 40 lovassal rajtaütött a tiszaujlaki sóházon, elfoglalta azt. Az esemény a történetírás szerint a Rákóczi-szabadságharc hadieseményeinek kezdetét jelentette.

A 18. század végén kincstári sóhivatal és sóelosztó működött a heves megyei Lőrinciben is. A lakosok egy része sófuvarozással foglalkozott, Poroszlóról és Szolnokról hozták ide a sókockákat. 1768-ban az állam is elismerte Kiscell, a német vásártelepülés (ma Celldömölk) létét és fontosságát azzal, hogy sóhivatalt telepített oda. Ez a hivatal akkoriban nemcsak a környék sóellátását biztosította, hanem a helyieknek jelentős bevételt hozott nagy fuvarozási megrendeléseivel. 1869-ben Szolnokon a Kiegyezés után újjáéledő városban a kincstári sóhivatal ispánjának lakásán, a mai parókia helyén (Tiszaparti sétány 1.) létesült ismét református imaház (a korábbi épület tűzvész martaléka lett).

Erdélyi Sóvidék

A Sóvidék megnevezés legelőször egy 18. századi határfelosztásban, az egyes falvakhoz tartozó közlegelők pontos megnevezésében fordul elő. Az elnevezéssel később Orbán Balázs művében, A Székelyföld leírásában találkozhatunk:

Sóvidéknek nevezik, pedig a Korond vize és a Kis-Küküllő völgyet is le Szovátaig, azon több négyszög mérföldnyi sófekvetről, mely itt nemcsak a föld keblében rejtőzködik, hanem a föld felületére kitörve egész sóbérczeket alkot. Sófalván a későbbi Felsősófalván Sóhegy és Sósoros látható. Felsősófalva és Korond között az atyhai eltérő mellett sóforrás található, a sóforrás védelmére sópajtot építettek. Ily roppant tömegben a természetnek ezen nélkülözhetetlen adománya sehol se mutatkozik, annyi itt a használatlanul heverő kincs, hogy egész Európa szükségletét lehetne azzal fedezni, ha elzártságunk és olcsó közlekedésnek hiánya miatt azt használatlanul nem kellene hevertetni, mint annyi kincsét ezen Isten által dúsan megáldott hazának.

A sóbányászat messze a római időkbe nyúlik vissza, ebben az időben már bányák működtek Szováta és Parajdon. A bányászatot az erre a hivatalra kinevezett "kancellár" szervezte, irányította. A kancellár Sóváradon székel. A római légiók kivonulása után a kancellár hatalma megszűnt, a sóhivatal feleslegessé vált. Az egykor kitermelt só szekeresek vették át a parajdi sóhivaltól és hiánytalanul át kellett adniuk az árendásnak, a boltosnak, aki a só árulta.

A sóbányák a középkorba visszanyúló, szigorú munkaszervezéssel dolgoztak. Minden bánya saját sóhivatallal rendelkezett, melynek élén a bányanagy, régies nevén kamaraispán állt. A bánya tisztikarának nagyobb részét a különböző ellenőrök alkották. A sóvágóknak már a 15. században is két csoportját ismerjük: az egyiket posztós sóvágó, a másikat vendégvágó néven tartják számon a korabeli iratok. Az előbbieket nemcsak só, hanem pénzt és posztót is kaptak munkájukért, míg az utóbbiakat csak sóval fizették. A 17. századi összeírások szerint szálláshelyük is külön volt. A 19. században megkülönböztettek összeírt és önkéntes sóvágókat, fizetségük ugyan egyforma, de az előbbieket nyugdíjat kaptak, míg az utóbbiak nem. Munkájuk alapján viszont a sóvágókat három osztályba sorolták, bérük ehhez igazodott. A sóvágók fizetésének nagyobb részét a természetbeni juttatás tette ki, ami időnként a kivágott sómennyiség egytizedét is megközelítette. A napi teljesítményt a múlt században körülbelül tízmázsányi kősó kivágásában határozták meg. A sóvágók a sófejtés mellett a só felkutatását, a bánya karbantartását, vízvédelmét, új aknák kiépítését, de a szükséges eszközök és felszerelések elkészítését is maguk végezték. Ezen munkákért külön meghatározott fizetést kaptak. A sóvágóbíró, akit kapitányként is említenek a 15-16. században, mindezen munkákban irányítóként vett részt, ezért külön pénzügyi juttatást kapott.

A 17. században a sóvágók által kivágott kősót a millyések, kerekések rakták börtömlőkbe vagy kosarakba, amit aztán a gépelyesek, a lovak által működtetett felvonószerkezet kezelői vontattak a napvilágra. Külön sóhordók is voltak, akik a bányából felhúzott só pajtákba, épületekbe cipelték. A felszínre hozott só tömbök számlálását a mágiások végezték. Feladatkörüknek megfelelően kontra, ellenőr nevet is kaptak. Ezek helyébe később a mázsatisztek és felőrök, valamint a bányaőrök léptek. A sóvágók munkáját segítette a bányakovács, aki a szerszámok használhatóságáról gondoskodott.

Az Erdélyi Fejedelemség idején a sóbánya és a sóhivatal, illetve a sókamara Sófálván működött. Az első írásban fennmaradt sófalvi sókamaras 1583-1591 között Székely Mózes, a későbbi egyetlen székely fejedelem. További sófalvi kamarások I. Rákóczi György idejében Koncz Boldizsár, Apafi Mihály fejedelem idejében Bencsér Pál, majd Dályai Ferenc.

Sófálva területén a székely őslakosság már a középkorban foglalkozott „só-vágással” Ez a kifejezés az akkori bányászok módjára is utal, amikor is a közel szabályos kősó testeket körbeválták, majd felhasították. A székely katonai lustrák (összeírások) tanúsága szerint az Erdélyi Fejedelemség idején a legtöbb sóvidéki sóbányász Sófálváról került ki, sőt még később az 1700-as évek végén is a két Sófálva lakói közül került ki a legtöbb sóbányász.

A magyarországi kősóbányászat általánosan gyakorolt módja a mélyművelés. A szőlőben álló, nagy tisztaságú só kézi fejtéssel termelték ki. A sófejtésnek egészen más technikáját alkalmazták Székelyföld egyetlen sóbányájában, Sófálván. Ez tulajdonképpen felszíni művelésnek számított, amit a magasan kiemelkedő sószikla oldalain végeztek.

II. János magyar király a székelyek sorozatos lázongása miatt fegyveres erővel leverte az ellene lázadó székelyeket 1562-ben, a székely nemzet tulajdonát képező só fejedelmi, állami tulajdonba vette, a só őrzésére örököt állított. Így jött létre 1564-ben Parajd települése, de a sóhivatal vagy másképpen a sókamara Sófálván székel egészen az 1720-1750-es évekig, amikor a Habsburgok a sokkal kisebb településre, Parajdra helyezték a sóhivatalt. A felszíni művelés nyomai másutt is előfordultak, de a munkatechnika egyedül Parajdon őrződött meg, ami a hajdani sóvágás módszerére is fényt vet. Parajdon az alaksót, a sótömböt nem gerendákban metszették ki, hanem gömbölyített aljzatú sótesteket vágtek, amit nem daraboltak tovább.

A parajdi sóbánya a Székely-Sóvidék természetes központja, a Kárpát-medence egyik legfontosabb sóbányahelye. A bányában 120 méter mélyen templom, játszótér is van. A templomnak Nepomuki Szent János nevet adták, aki a bányászok védőszentje, és akinek két méter magas szobra is itt található. Az ökumenikus kápolnában naponta istentisztelet tartanak ortodox, katolikus és református lelképásztorok. A bolthajtásos kupolatermek, Dózsa György, Erzsébet és József nevet viselik. Szomszédságában található a 19. század elején épült volt sóhivatal, a Sókamara, amely ma egészségügyi rendelő. A parajdi művelődési otthonban megtekinthető néprajzi kiállításon (Falumúzeum) közel 2000 helybeli és környéki tárgy, történelmi emlék kapott helyet. Különösen a sóvágással és sószállítással kapcsolatos eszközök, szerszámok és makettek, valamint fényképek sokasága látható.

A székelyek 1562-ig szabadon használhatták a sót. Ekkor az emlékeztető lázadás után tartott segesvári országgyűlés kimondja a só kitermelésének és árusításának, a székely székek e fontos jövedelmi forrásának az állami monopóliummá tételét. Az országgyűlés után a segesvári vár piacán fejezték le a lázongó székelyek huszonhat vezetőjét. Teljesen légből kapott és semmivel nem bizonyítható egyes állítás, hogy, 1568-ban nem fogadták valami kitörő örömmel János Zsigmondot parajdi látogatásakor. Erről a látogatásról semmilyen dokumentum nincs. Amit tudni lehet, hogy Brassóból keltezett II. János magyar király egy oklevelet a székely sóra vonatkozóan, hogy Literáti Székely János sókamaras a székely lófőknek továbbra is adhat ingyen a székely sóból. Az oklevélben semmilyen településről nincs szó. Literáti Székely János fia, Székely Mózes az első írásban említett sókamaras, de őt sófalvi sómarasként írják az oklevelekben.

A Maros-menti Lippán már Nagy Lajos idejében kincstári sóraktár és pénzverőház működött.

Sófőzés

A só vizes oldatából párolással egyedül Sóváron (Sáros megyében) nyertek sót, ahol a 16. században megnyitott kősóbányát 1752-ben teljesen elöntötte a víz. Ez időtől a bányáknakból ökörbőr tömlőkkel merítették ki a sósvizet, amit csatornák segítségével medencékbe vezettek, és innen juttatták a főzőház üstjeibe. Így főzték Sóváron a sót gróf Teleki Domokos leírása szerint:

„A legrosszabb úton, melyet csak gondolni lehet, erdős hegyeken által, keskeny, köves darabos utakon, nagy lejtőkön és dőlős helyeken jöttünk, minthogy Cservenicáról Eperjesre éppen járatlan út vagyon. Ugyancsak hat óra eltelve SÓVÁRHOZ verekedtünk, mely is egy fertályóra Eperjeshez, és itt a sófőzésnek megnézésére megállapodván, a sófőzőházba betértünk. Ez a sófőzés az egyetlenegy M[agyar]országon, és mind azért, mind pedig a sónak bővségiért, amely itt kifőzetik, nevezetes. A sóvíz a kútból lovak által hajtatódo machina segítségével ökörbőrben húzatik ki, és úgynevezett ciszternákba töltetik; ezen ciszternákból azután háromheti állás után a közel lévő sófőzőházhoz foly csökbén, amely csökből az üstökbe mégyen. Két üst vagyon: mind a kettő vasból. Ezen üstök alatt minduntalan (az egy vasárnapot kivéven) tűz ég, amely tűzre mindennap tizenöt öl fa kívántatik. Kétórai főzés után a só kifő és megszáll, ezt azonnal lapátokkal kiveszik és tonnákba teszik. A tonnák alol lyukasok, hogy a víz, mely még a sóban vagyon, kimenjen, és a só szárazabban maradjon. Az innen kimenő víz pedig csők által egy külön víztartó helyre vezetetik, melyet Labstubenek neveznek, és innen egy nagy kerék által, melyet csak egy ember hajt, a rajta lévő öblös rekeszekkel kimerítetik, és egy más víztartóba öntetvén, ebből csők által ismét az üstökbe foly, hogy ezen kifőzött víz a többivel elegyedvén, újra kifőzessék: és ez mind ekképpen foly, hogy így semmi víz ki nem öntetődik, hanem vagy sóba, vagy párába mégyen. A tonnákban meggyűjtött só egy darab ideig való állás után ugyanezen tonnákban egy szobába vitetik bé, amely szobát szárasztó szobának hívják; ebben a szobában erős széntűz tétetik, és így hatnapi idő alatt a só egészen kiszárad, úgyhogy haszonvehetővé lészen. Ezen sófőzőházban esztendőn által százhúszezer mázsáig való sót ki lehet főzni, naponként kétszázhús tonnát tévén fel, minden tonnában pedig két és fél mázsát. Minden mázsa, a sófőzés költségeit egybevetvén, kerül 14-15 Xr-ba, eladatik pedig három Rhforinton és nyolc Xr-on.”

– Teleki Domonkos

Tengeri só

„Triesthez egy félórnyira a Velencei Birtok szélében a salinák vagynak, az a hely ti., amelyben a tengerből a sót veszik ki. A tenger vizit kis csatornák által a földbe mintegy kétlábnyira beásott és keményen megtompolt táblákba eresztik. Ez itt bizonyos ideig áll, amíg a napnak melege által a víz kipárállik, a só a fenéken megülvén; azután néhány ízben ismét vizet bocsátnak a táblába, amíg a só vastagon marad a fenéken, melyet azután lapátokkal innen kivesznek: s e[z] már kész, morsolható só. Mivel a földből sokat magába szív, és különben is tisztátalan, barna; és mivel jól meg nem szokták törni, darabosocska.

Amely sót itt kivesznek a tenger vízből, azt nem lehet más helyre, hanem csak a cs.-királyi sódepozitóriumba adni, azért is mindenkor szokott egy vagy más vigyázó ember a cs.-királyi sóháztól lenni, nehogy a sót másfelé adják.”

– írja a sóleparlásról gróf Teleki Domokos, Egynehány hazai utazások leírása Tót- és Horvátországoknak rövid esmértetésével együtt című munkájában.

A továbbiak az interneten megismerhetők, amelyből eddig hiányzott Vámosatya szerepe és a Vámosatyai Büdy ház. A korabeli templom és vámszedés helyén létrehozott emlékparkkal szemben a só útvonalra emlékeztető tárgyak, dokumentumok találhatóak, és a határban a vélhetően tárolási célokat is szolgáló Büdy vár romjai látogathatók.

A Büdy házban látható az általam fakockákból készített Büdy vár makett (Vámosatya monográfiája 95. oldal). A tornyába azért építettem felvonó csigát, mert feltehetően ilyen módon lehetett a toronyban száraz helyen tárolni a védett értékeket. A só szállítás igazolt tényével lehet összefüggésben az a legenda is, hogy innen a Munkácsi várig (Büdy Mihály ispán székhelye) alagút vezet. Ha nem is alagút, de a só rendszeres szállítására szárazföldi útvonal létezett. A tárolókban sokféle formában eredetiben is bemutatjuk a sót.

Itt látható az általam beszerzett tengeri só 100 kg-os kúpja, amelyen láthatók az évszázados/évezredes rétegződés, lerakódás sávjai és a csúcán a kristályosodás. Megtekinthető a kősó és egyéb sókristályok valamint a feldolgozott só és egyéb emlékeim mellett.